

**FILOZOFSKI
SIMPOZIJ
“FILOZOFIJA
IN IZZIVI
SLOVENSKE
DRUŽBE”**

**PHILOSOPHICAL
SYMPOSIUM
“PHILOSOPHY AND
CHALLENGES
OF SLOVENE
SOCIETY”**

Borut Ošljaj
**UVODNI
NAGOVOR
PRESEDNIKA
SFD**

STR. OD-DO

BORUT OŠLAJ
UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA FILOZOFIJO
AŠKERČEVA 2
SI-1000 LJUBLJANA

STROKOVNI ČLANEK

Spoštovane kolegice in kolegi, spoštovani gosti. Dovolite mi, da vas v imenu UO SFD najprej lepo pozdravim in se vam zahvalim, da ste se bodisi kot referenti, bodisi kot radovedni slušatelji odzvali našemu povabilu, da skupaj premislimo vlogo filozofije v slovenski družbe.

Govoriti o odnosu filozofije do družbe nikoli ni bilo preprosto početje. Vprašanje, ali naj filozofija – podobno kot Heglova sova Minerva – stvarnost zgolj reflektira in razlaga, ne da bi vanjo posegala ali pa naj ji služi tudi kot kažiopot, ki na dejaven način pomaga voditi k resnici, dobremu in lepemu, je njena trajna dilema, na katero vsak čas skozi delo posameznih mislecev odgovarja po svoje. Ker že sam naslov našega simpozija na to dilemo odgovarja tako, da filozofijo neprikrito postavlja v dejavno razmerje do družbe, je potrebno to predpostavko najprej upravičiti in utemeljiti. Vendar se zdi, da je takšno utemeljevanje vse prej kot času primerno, še zlasti če pomislimo, da sodobna filozofija ni najbolj naklonjena družbenemu aktivizmu; še posebej ne, razumljivo, v postkomunističnih družbah, ki so še pred kratkim verjele, da je mogoče svet revolucionirati do te mere, da postane kritična misel kot protagonistka revolucionarne preobrazbe odvečna, filozofija pa s tem udejanjena oz. odpravljena.

Toda motili bi se, če bi mislili, da je problem odnosa filozofije in družbe časovna spremenljivka, ki filozofijo vsake toliko časa proti njeni volji zvleče v kontigentnost družbenega vsakdana. Nasprotno, problem njene dejavne ali nedejavne družbene vloge je njen imanentni problem, ki je star toliko kot filozofija sama, vloga časa pa je pri tem praviloma omejena zgolj na zunanjo prisilo, ki od filozofije vedno znova terja razrešitev njenih notranjih dilem. V čem je jedro te dileme? Da bi jo razumeli, si moramo v spomin priklicati okoliščine nastanka filozofije, njen dvojni karakter – kot se je o tem ustrezno izrazil Vernant –, njeno razpetost med misteriji in polisom, med osebno odrešitvijo, ki se na ravni kritične misli trudi neposredno nadaljevati religiozno tradicijo na eni in prizadevanjem za javnim dobrim, ki zaobjema vse ravni družbenega življenja na drugi strani. Najbolj nazorno to dvojnost filozofije že na samem začetku poosebljata Heraklit, meditativni, polislu in demokraciji sovražni samotar, in Platon, ki si neomajno prizadeva, da bi sonce resnice ter dobrega razsvetljevalo ne le posamezne izbranice, temveč tudi temo votline oz. države, v kateri prebiva neuka množica. Te zanjo konstitutivne dvojnosti se filozofija od takrat ni znebila nikoli več.

Če drži, da je razcep med dejavnim in nedejavnim notranje filozofski razcep, potem je ta, kolikor je nastal v nekem točno določenem času in prostoru,

nujno vselej tudi družbeno pogojen. Nastanek filozofije je namreč specifični odgovor grške družbe na razpad religiozno-mitološkega univerzuma na eni in na nastajanje političnega na drugi strani, je način, kako zagovarjati in utemeljiti smisel biti v odsotnosti božjega. Četudi se torej kot filozofirajoči posamezniki znotraj njenega dvojnega karakterja odločimo za nedejavno, čisto teoretično in do družbe ravnodušno pozicijo, ima lahko takšna odločitev svoj pomen le v socialno-družbenem kontekstu, ki sleherni obliko neangažiranosti sploh šele osmišlja. Skratka tudi takrat, ko se kot filozofi iz družbe umaknemo in se posvečamo zgolj njeni sekundarni refleksiji oz. ji v negovanju meditativno-spekulativnega celo docela obrnemo hrbet, se nismo znebili odgovornosti po sooblikovanju časa in prostora, kajti vsaka drža, pa naj bo še tako odmaknjena in asketska, vpliva na družbo, četudi si tega ne želi. V tem preprostem dejstvu se skriva imanentna odgovornost filozofije do družbe. Kakor hitro jo uvidimo, spoznamo, da ne moremo niti delovati niti ne-delovati, ne da bi pri tem učinkovali in vplivali. Če torej vemo, da vselej že učinkujemo in vplivamo, potem si kot filozofi, (ki naj bi s kritično mislijo utemeljevali najširše okvire družbeno sprejemljivega in opravičljivega,) ne moremo več privoščiti družbene ignorance.

Če se lahko zedinimo glede tega, da ima sleherni filozofija družbeni vpliv – in če ga že ima, potem je vsekakor bolje, da ga aktivno sooblikuje, kot da zgolj nehote in nekontrolirano tako rekoč po pomoti skrbi za nepotrebno zmedo –, potem nam kot glavna naloga preostane to, da pokažemo, kako naj nanjo vpliva, za čim naj si prizadeva in s kakšnimi sredstvi. Edino s tovrstno transparentnostjo se bo lahko tudi dolgoročno znebila negativnega značaja nekakšne ezoterične intelektualne sekte, ki je celo sama sebi težko razumljiva, kaj šele, da bi bila razumljiva navzven. Seveda pa takšno stališče nikakor ne pomeni prehoda v drugo skrajnost, znotraj katere bi bila filozofija ujetnica družbenih protuberanc; dejavno razmerje do družbe je lahko zgolj eden izmed vidikov njene pluriverzalnosti.

Družbeni kontekst filozofije vsaj deloma potegne za seboj nekaj, kar filozofom pogosto ni všeč: lokalizacijo na določen prostor in čas, na določeno kulturo oz. družbo, na njene posebnosti in probleme. Filozof, ki sprejme odgovornost, da po svojih močeh prispeva k oblikovanju boljše družbe, lahko to najbolj prepričljivo počne znotraj svoje lastne, kar pa seveda načelno ne onemogoča možne univerzalnosti njegove govorice, h kateri vsi tako ali drugače težimo; nasprotno, naredi jo celo za verodostojnejšo. Že sam jezik, ki ga tukaj vsi skupaj govorimo, nas opredeljuje za slovenske filozofe in nas tako eksplicitno umešča v tisto problemsko razmerje, za katero nam tukaj v prvi vrsti gre in znotraj katerega je naša odgovornost najbolj konkretna in zavezujoča: za odnos do slovenske družbe in njenih izzivov.

Glede vloge in pomena, ki ju ima filozofija ne le znotraj slovenske družbe, temveč v vseh družbah, ki temeljijo na demokratičnih načelih, se pogosto premalo zavedamo, da demokratična ureditev, izhajajoča iz pravic, svoboščin in odgovornosti posameznika v njegovi kritični avtonomnosti, ne bi bila mogoča brez ključne vloge in prispevkov kritičnega mišljenja skozi vsa obdobja zgodovine. In prav slednje predstavlja privilegirano področje, ki ga od svojih antičnih začetkov naprej goji filozofija. Kritično mišljenje, ki ni podvrženo dnevnopolitičnim temam, tem ali onim ideološkim, svetovnonazorskim ali religioznim prepričanjem, pa je še zlasti pomembno za nadaljnji razvoj slovenske družbe, za katero se ta trenutek zdi, da ji zmanjkuje poguma, znanja in volje pri kritičnem in odgovornem premagovanju s preteklostjo obremenjenih problemov kot tudi ustvarjalne vizije, brez katere sleherna družba prej ali slej pristane v vlogi nemega opazovalca svetovnih dogodkov.

V upanju, da filozofija za družbo še ni izgubila poslednje trohice navorljivosti, odpiram simpozij "Filozofija in izzivi slovenske družbe"; vsem udeležencem, tako referentom kot gostom pa želim ustvarjalno soočenje in izmenjavo kritičnih idej, predlogov in vizij, ki ne bodo plodni le za nas, temveč tudi in predvsem onstran zidov, znotraj katerih smo se tukaj zbrali.